

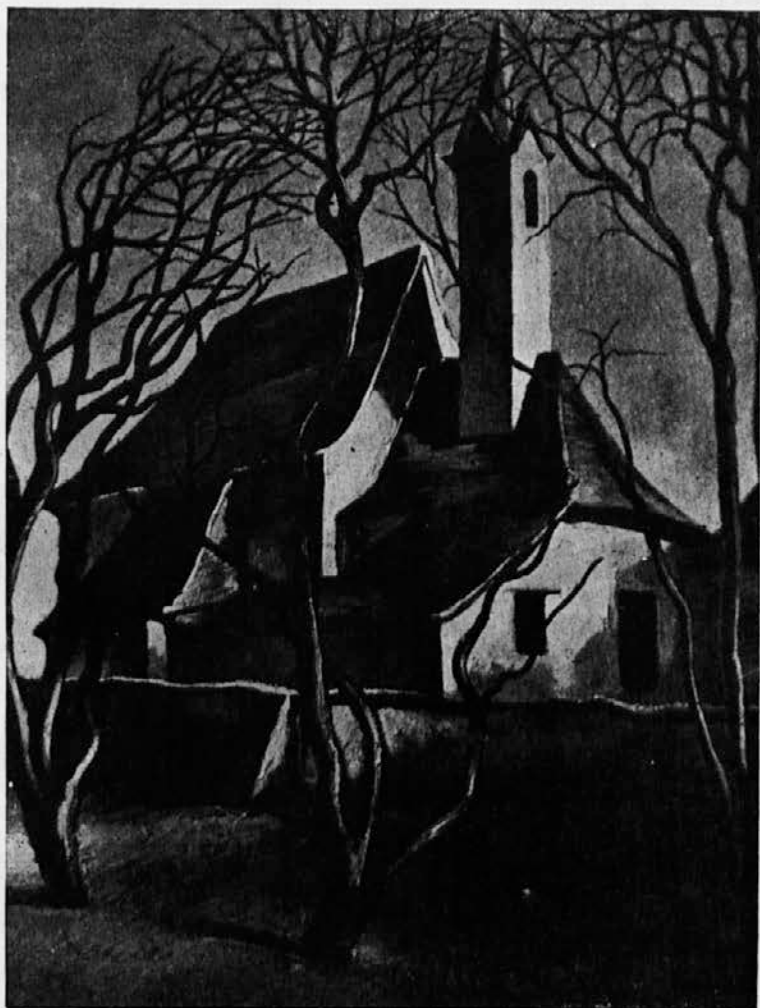
UMETNOST

LETNIK IV. 1939/1940 — LISTOPAD

MESEČNIK ZA UMETNIŠKO KULTURO
UREDNIŠTVO LJUBLJANA POD TURNOM 5

3

številka

Deset zapovedi za naše naročnike

1. Pomni, da je »Umetnost« edina revija za umetniško kulturo na vsem Balkanu, na katero bi bili tudi večji kulturni narodi ponosni!
2. Zapomni si, da izhaja »Umetnost« sedaj redno mesečno vsakega prvega v mesecu, obsega na leto tedaj 12 števil na skupno skoraj 400 stranih!
3. Razlikuj, da izhaja »Umetnost« v dveh izdajah na navadnem ilustracijskem papirju in na krednem papirju za umetnostni tisk. Izvodi na krednem papirju, imajo na ovitku v levem spodnjem oglu označbo »Umetniški papir«!
4. Zapomni si, da velja letna naročnina za tekoči IV. letnik: Din 100.— za ilustracijski papir, ali Din 130.— za kredni »Umetniški papir«!
5. Poravnaj takoj po možnosti celotno naročnino (ako ti to ni mogoče, pa vsaj polletno) za tekoči IV. letnik!
6. Poravnaj tudi, če tega še nisi storil, za ostanke za prejšnji III. letnik, ki je bil zaključen že 31. avgusta 1939!
7. Zapomni si, da se plačuje naročnina na pošto hranilnični račun Ljubljana štev. 17.794, ki glasi: Umetnost, mesečnik za umetniško kulturo — uprava, Ljubljana!
8. Priporoči vsakemu čitatelju »Umetnosti«, ki ga poznaš, da postane redni naročnik; to je enostavnejše in cenejše!
9. Pridobivaj nam novih naročnikov, stem boš najbolj pripomogel k procvitu »Umetnosti«!
10. Zapomni si, da sta uredništvo in uprava »Umetnosti« v Ljubljani, Pod turnom št. 5, kamor naslovi vse reklamacije, sporoči pa tudi event. druge želje, ki bi koristile »Umetnosti«!

Dovolite, da Vam najvljudneje preberem kratek odstavek, ki sem si ga prepisal v svoj dnevnik iz uglednega slovenskega dnevnika. Članek ni bil podpisan, razvidno pa je, da je nastal v pogovoru s holandsko slikarico gospo Luiso Jama-van Raders, soprogo slovenskega slikarja Matije Jame.

»Kako, da se je zanimala za našega Jamo? Silno ji je takrat imponiral (v Ažbetovi žoli v Monakovem), bil je kakor Vincent van Gogh, vsaj njegove težnje v umetnosti so bile sorodne. Toda v njem je bilo mnogo več čustva, več nežnosti; to odražanje barv na vseh stvareh je bilo zanj absolutno novo, zlasti pa svetle sence. Kar je van Gogh iskal, je Jama dosegel. On je morda eden največjih slikarjev sodobnosti. Njegovo delo nosi povsem pečat genialnosti.

Značilno za človeško dognanost te žene je še posebno naslednje priznanje. Njej so vedno priznavali nadpovprečnost, toda Jamovo delo sega še vse drugam: med delo genialnih in največjih. Niti sledu v njej kakih konkurenčnih čustev. S polnim priznanjem priznava in tudi lastno delo ji ne zamegli sodbe. Gospa ima danes sedemdeset let, živi na Holandskem in ima za svojo sodbo tudi potrdilo tamošnjih poznavalcev umetnosti, ki so bili na Jamo takoj pozorni; ko so videli na razstavah njegova dela, so jih uvrstili takoj med dela prvega reda.

Zelo škoda je, da naša javnost o njenem bivanju med nami ni bila poučena.«

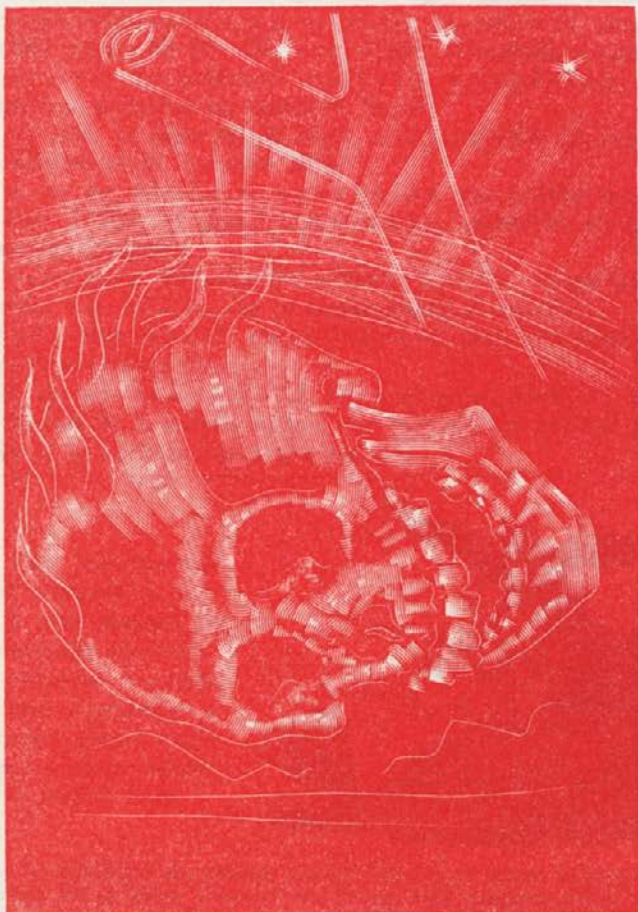
—a

»UMETNOST« — mesečnik za umetniško kulturo — Uredništvo Ljubljana, Pod turnom 5
Poštno hranilnični račun št. 17.794. — Nenaročeno gradivo se ne vrača.

Izdaja Bibliofilska založba v Ljubljani. Za uredništvo odgovarja MIHA MALEŠ v Ljubljani.
Tiskala Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani — Predstavnik Fran Jeran

Deset zapovedi za naše naročnice

1. Ne budi se nikoli v zgodnjem jutru, ampak počakaj, da se ti odprejo oči, in nato se vstani.
2. Ne pusti se od nikogar razvabljaniti, ampak vsi tvoj razmišljanja naj bodo priprava na dan, ki te čaka.
3. Ne budi se nikoli v zgodnjem jutru, ampak počakaj, da se ti odprejo oči, in nato se vstani.
4. Ne pusti se od nikogar razvabljaniti, ampak vsi tvoj razmišljanja naj bodo priprava na dan, ki te čaka.

Miha Maleš — Ilustracija (K. H. Mícha: Maj)

Máj

Bil spet večer je prvi maj —
večerni maj — ljubezni čas.
K ljubezni vabil grlic glas
je tja v dehtečih borov gaj.
V ljubezni sanjal mah je tih,
lagàl ljubezen grm je bel,
ljubezen slavec roži pel
iz rože mil dehtel je vzdih.
In jezero v temnih gozdovih
šumelo nežno je, bolnó,
objemal breg ga je tesnó
kot sestro brat v mladostnih dnovih.
Okrog lobanje žar svetál
ovil se kakor venec rož je,
črepinjo blede je obdal
in pod bradó ostanek kože.
Na votlo kost le piš igra,
kot da mrlič se v dnu smehljá;
zdaj sem zdaj tja zaniha las,
ki čas ga pustil je v okras,
in rosne kaplje se iskrijo
v votlinah očnih z vsem sijajem,
kot da so ginjene nad majem —
in žalostne solzé solzijo . . .

Pesem je iz IV. speva knjige K. H. Mácha: Maj —
Poslovenil Tine Debeljak, ilustriral Miha Maleš. Bib-
liofilska numerirana izdaja. (Izšlo pri Bibliofilski za-
ložbi v Ljubljani).

France Košir — Rože — Olje

Mrtvi človek se ne vrne nikoli več . . .

(Iz stare zamorske poezije — Afrika)

Neki starec najde mrtvega človeka, na katerega je padal lunin svit. In zbere veliko množico živali in jim reče: Kdo od vas tovariši, hoče prepeljati mrliča ali luno na drugo obrežje reke?

Pristopita dve želvi: prva, ki ima daljše noge vzame luno in gre z njo brez težav na nasprotni breg; druga pa, ki ima krajše noge, odnese mrliča in utone.

Zato se nam mrtva luna vsak večer nanovo prikaže — ali mrtvi človek se ne vrne nikoli več.

Miha Maleš

SLIKAR FRANCE KOŠIR

* 29. V. 1906. † 29. IX. 1939.

V TEH PRELEPIH JESENSKIH DNEH, KO SO ODETI V ZLATO VSI GOZDOVI, KO IMA TUDI VODA TAK ČUDOVIT, PRAVLJIČEN IN SKRIVNOSTEN LESK, SE JE POSLOVIL OD NAS ZA VEDNO SLIKAR TE PRELEPE POKRAJINE IN TEH SKRIVNOSTNIH VODA — FRANCE KOŠIR.

MLAD JE MORAL ZAPUSTITI TA LEPI SVET, SE TEŽJE GA JE ZAPUSTIL, KER JE BIL BOGAT V DUŠI — VSE LEPŠEGA JE VIDEL IN DOŽIVLJAL SKOZI SVOJE NOTRANJE OČI, PO KATERIH NAM JE ZAPUSTIL SVOJE PODOBE. SVOJO KRATKO IN NA ZUNAJ TAKO SKROMNO MLADOST JE PREŽIVEL SKORO SAMOTARSKO. V NJEGOVIH PODOBAH, KI NAM JIH JE ZAPUSTIL, NI TISTEGA OGNJENEGA ŽIVLJENJA, TISTIH MLADOSTNIH SVÉŽIH IN SPROŠČENIH BARV, KI SE DVIGAJO V NOVO IN NOVO ŽIVLJENJE — V NJIH JE NEKA PODZAVESTNA ZLA SKRIVNOST, NEKA ČUDOVITA MELANHOLIJA V KRAJINI, VODI ALI CVETJU IN ŠE CELO V OBLIKI SAMI. IN PRAV TO MU DAJE POSEBEN PROSTOR V NAŠI MODERNI SLOVENSKI UMETNOSTI. ŽAL JE ŠEL OD NAS PRAV SEDAJ, KO JE BIL NA RAZPOTJU V SVOJI UMETNOSTI IN KO JE NASTOPAL SVOJO LASTNO UMETNIŠKO POT.

S FRANCETOM KOŠIRJEM SMO IZGUBILI PREDVSEM ODLIČNEGA IN SAMONIKLEGA SLIKARJA. BIL JE ISKREN PRIJATELJ IN TOVARIS IN VSI, KI SO GA POZNALI, GA BODO IMELI V NAJLEPŠEM SPOMINU. NJEGOVA UMETNIŠKA ZAPUŠČINA BO PA PRIČALA, DA JE BIL FRANCE KOŠIR TUDI VELIK UMETNIK. M

Sv. Marjeta — Freska iz XV. stoletja — Sv. Peter na Vrhu

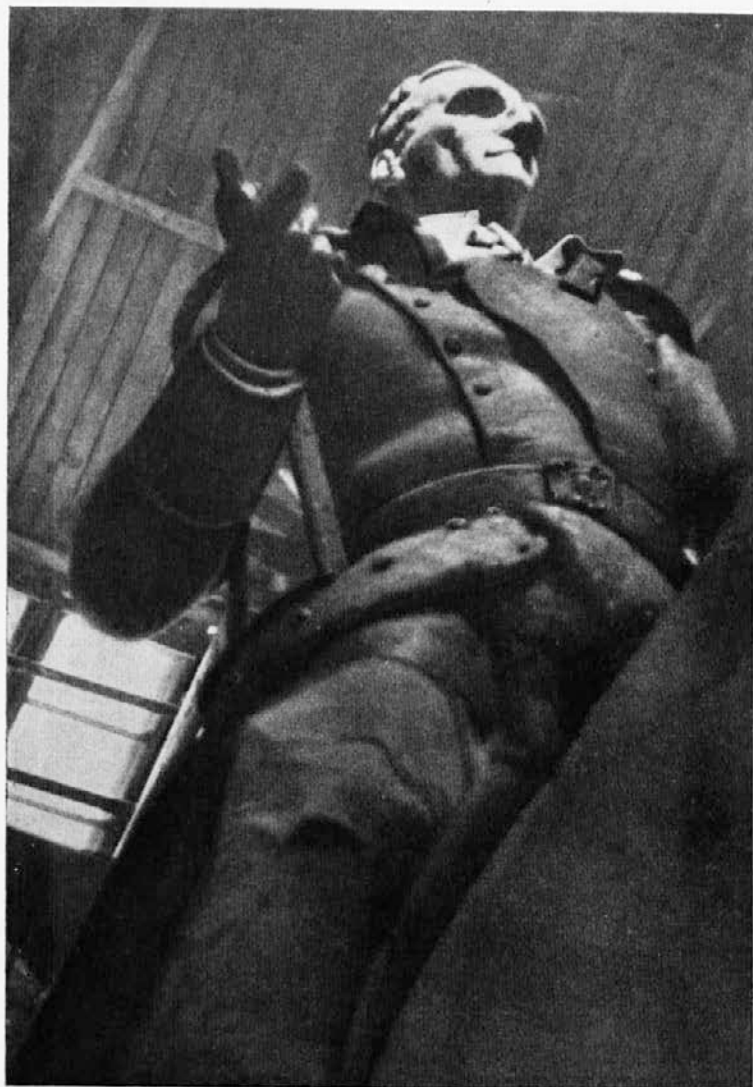
France Stelè

SREDNJEVEŠKO SLIKARSTVO V SLOVENIJI

Po starih cerkvah, posebno po podružnicah opažamo pogosto ostanke srednjeveških zidnih slik. Kolikor ti ostanki niso vidni, pa jih odkrivajo pri raznih popravilih. Umetnostno zgodovinska znanost se od četrstoletja sem sistematično bavi s študijem teh ostankov. Pri tem je bilo ugotovljeno, da so bile v srednjem veku skoraj vse manjše cerkve poslikane in da nam ostanki teh slikarij odkrivajo važen vpogled v kulturnozgodovinsko preteklost naših dežel in našega ljudstva. Redno je bil poslikan prezbiterij, svetišče, kjer se nahaja glavni oltar, popolnoma. Pogosto je bila poslikana tudi vsa ladja, predvsem pa slavolok, ki loči svetišče od ladje, ter severna in zapadna stena. Tudi zunanjščina je bila pogosto poslikana in sicer predvsem zapadna stena, kjer je bil glavni vhod, pogosto tudi deli svetišča in severna stena. Slikanje notranjščine se je izvrševalo po trdnem programu, po katerem so imele te slike za kristjane versko vzgojni pomen, poučevale so ga o verskih resnicah, o zgodovini odrešenja, ga vzpodbujale k borbi z grešnimi nag-

»Glej človek!«
Freska iz XV. stoletja
Stara cerkev sv. Ožbolta

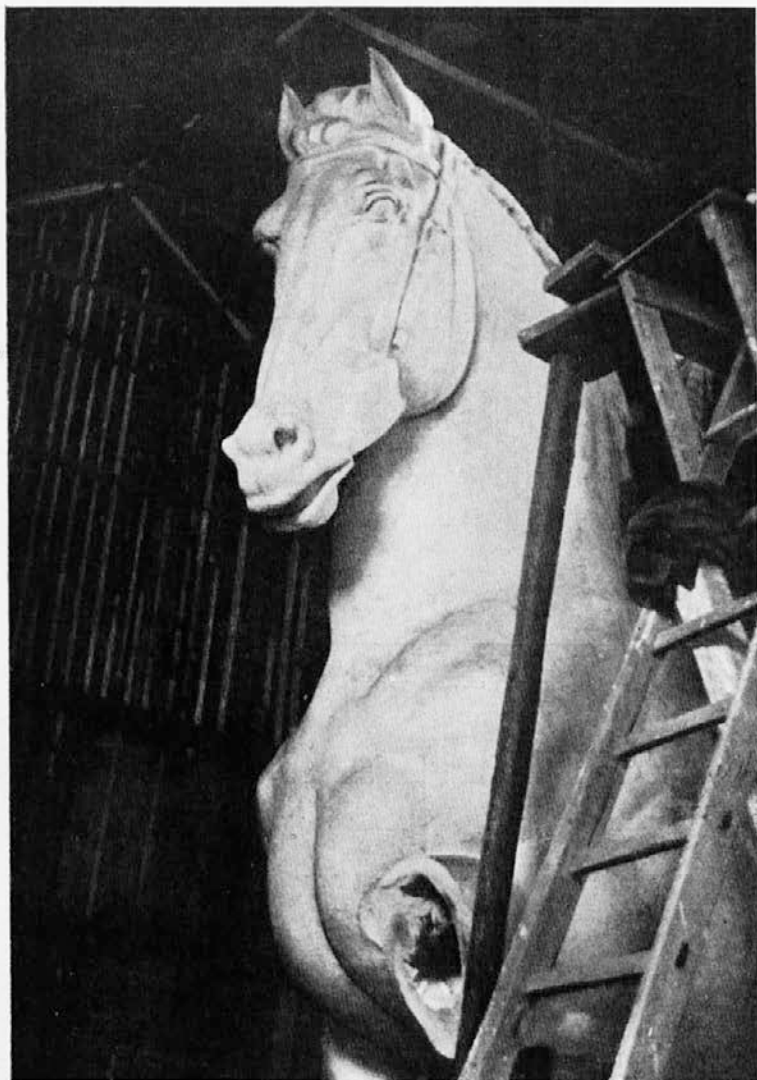

Iz delavnice kiparja Lojzeta Dolinarja v Beogradu
Del spomenika kralju Aleksandru I. Zedinitelju v Ljubljani

njenji in ga dvigale v svet pobožne zbranosti. Krščanski nauk v slikah bi lahko imenovali take poslikane prostore.

Te vrste slikarstvo je cvetelo pri nas v vsem srednjem veku. Najstarejši ostanki pa so nam doslej znani iz 2. pol. XIII. stol. v minoritski cerkvi v Ptujju. Iz XIV. in XV. stol. se je ohranila kar nepregledna množica teh slik. Z nastopom reformacije pa se ta kultura prekine, tako da lahko govorimo ob teh slikah o več stoletij obsegajoči umetniški kulturi, ki stoji v zgodovini pred nami lepo zaokrožena.

Slike so izvrševale mnogobrojne delavnice, skupine pomočnikov z mojstri na čelu, ki so skrbno čvale izročilo o solidni tehnični izvršitvi in red, po katerem je

Iz delavnice kiparja Lojzeta Dolinarja v Beogradu
Del spomenika kralju Aleksandru I. Zedinitelju v Ljubljani

bilo treba posamezne slike slikati na določenih mestih in v določenih, versko pomembnih zvezah. Nekaj teh mojstrov poznamo tudi po imenih. Tako nam je znan iz napisov na slikah slikar in stavbenik Janez iz Radgone, ki je deloval v zadnjih dveh desetletjih XIV. stol. v Prekmurju. Na Kranjskem poznamo iz srede XV. stol. delavnico slikarja Janeza ljubljanskega, sina slikarja Friderika iz Beljaka, v Istriji je deloval v 2. pol. XV. stol. slikar Vincenc iz Kastva, v Crngrobu in drugod slikar Volbenk, na Gorenjskem, na Goriškem in v Beneški Sloveniji pa v 1. pol. XVI. stol. slikar Jernej iz Loke.

Po načinu slikanja so starejše slikarije do 2. pol. XIV. stol. izvršene na za ta namen pobeljeno steno, pozneje pa na svež omet v tako zvani fresko tehniki.

Leonardo da Vinci — Skice za »Zadnjo večerjo«

V treh stoletjih, iz katerih poznamo te vrste spomenikov, je razumljivo, da se je tudi umetniški način, slog, večkrat menjal. Do srede XIV. stol. kažejo te slike slog, ki je veljal takrat v vsi srednji in zapadni Evropi, od srede XIV. stol. do nekako 1440 prevladuje način, ki ima svoje oporišče v severno italijanskem slikarstvu, posebno v Furlaniji; z Janezom Ljubljanskim pa zmaga okoli 1440 zopet način, ki se ujema z značajem slikarstva v srednji Evropi, posebno na Koroškem, odkoder je bil slikar Janez doma.

Najbolj je cvetelo stensko slikarstvo pri nas od srede XV. stol. dalje, ko je doseglo veliko dekorativno popolnost in razvilo način, ki ga smemo smatrati za zaslugo domačega razvoja. Slikar Janez Ljubljanski in njegovo nasledstvo, slikar Volbenk in njemu sorodni slikar na Mačah, v Krtini in na Podzidu, slikar prezbiterijev na Suhi pri Škofji Loki, slikar legende sv. Urha in sv. Korbinijana na Križni gori in slikar cerkve pri Sv. Primožu nad Kamnikom so resničen ponos naše slikarske preteklosti.

Slikane srednjeveške cerkve v Sloveniji, ki jih po Monumentih artis slovenicae (izd. Akademске založbe) pozna znanstveni svet, krijejo toliko lepote in kulturnih zanimivosti, da bi jih moral vpoštevati vsak turistični program za ogled naše domovine.

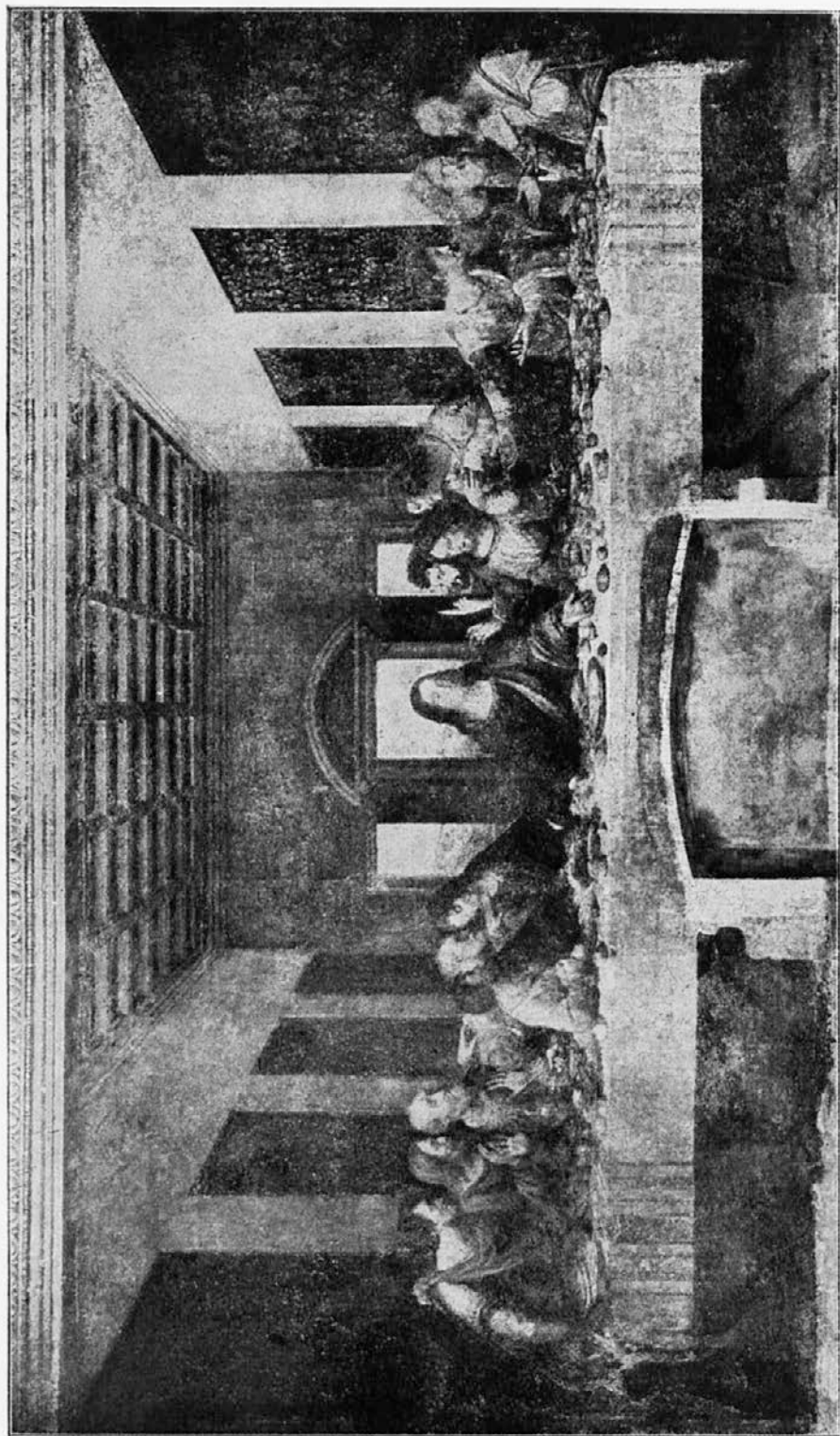
Leonardo da Vinci — Mona Lisa — Louvre v Parizu

Marijan Savinšek

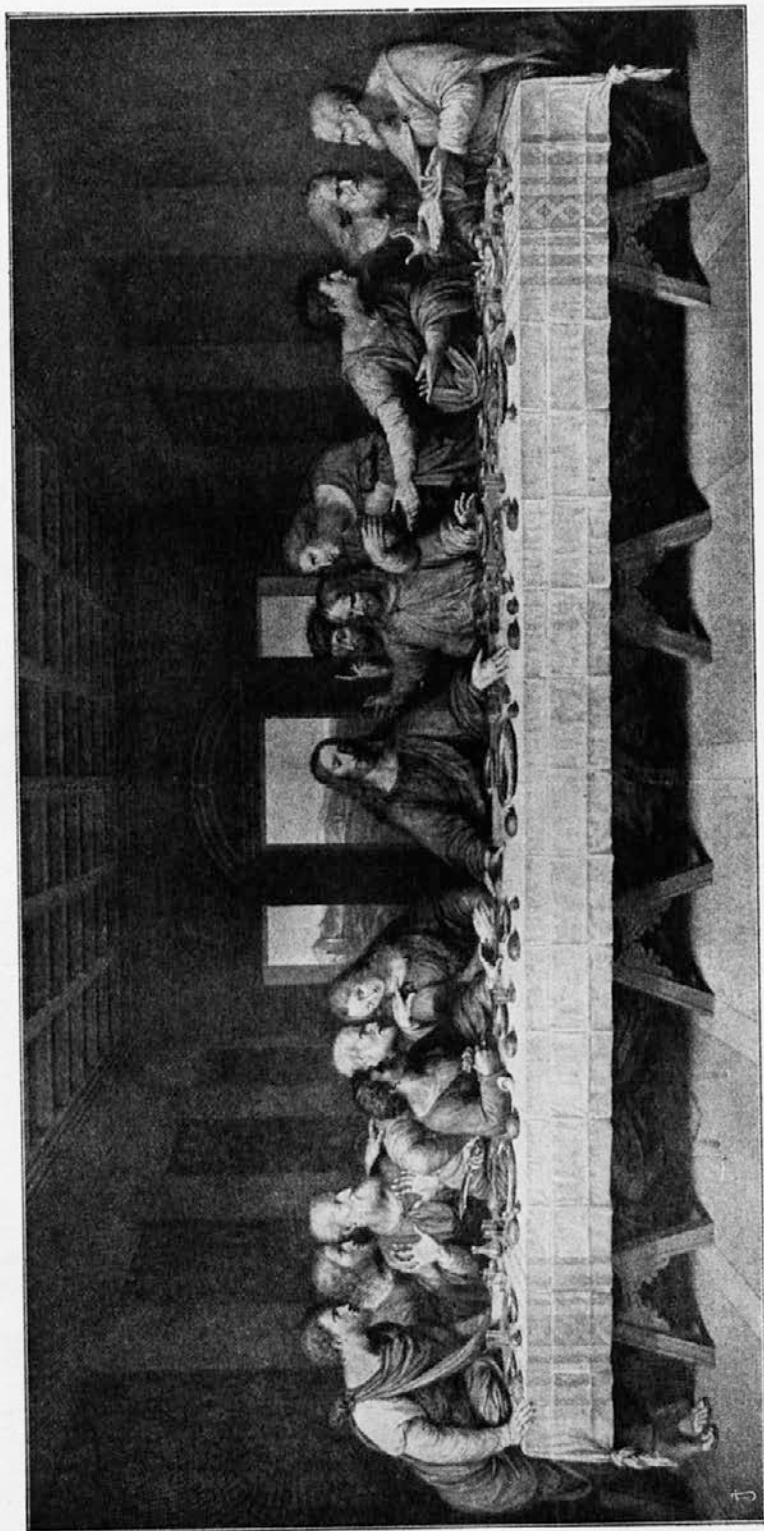
Pomlad

V večernih teminah
in v zvezdnih višinah
pomladne noči
v sanjavih tišinah
— veter molči.

Bezèg se razcveta
in mrak ga zapleta
v neznano skrivnost:
Dva tesno objeta,
— z njima mladost.

Leonardo da Vinci — Zadnja večerja — Milano — S. Maria delle Grazie

Rekonstrukcija po Leonardu da Vinci: Zadnji večerji — Bakrorez neznanega avtorja

Michelangelo — Poslednja sodba — Freska v Sikstinski kapeli v Rimu

Stane Mikuž

VTISI IZ ITALIJE

Človeku, ki je od reprodukcije — v redkih srečnih časih — prestavljen k originalu, se vedno znova odpre čisto nov svet umetnostnega doživetja. Oborožen z znanjem, ki mu ga morejo dati knjige, fotografije o umetnostnih delih, teoretično našemljen do zadnje moč, pa vendar vedno znova od teh svojih pomagačev zapuščen na cedilu, se znajde pred deli, ki se jim še danes pozna poteza Tintorettovega, Tizianovega, Van Dyckovega čopiča, kakor da je bila izvršena včeraj, gol kakor Adam, z odprtimi usti strmeč v neznansko čudo razodetja genialnega človeka. Mrmrajoč teoretične formule kot kabalistične uganke, stopa po širokih stopniščih galerij, menda samo zato, da se mu ob prvi podobi vsa učenost razblini kot milni mehurček, da obstoji pred njo potr s sklonjeno glavo in hvaležno slovkuje napis, ki je pritrjen na njenem okviru. Ali pa se včasih preda čisti ravnodušnosti. Kimajoč z glavo srečuje Raffaella, Giorgioneja, Leonarda, kot da so znanci, dobri znanci iz šolskih klopi, tu pohvali, tam morda pograja, naposled pa izjavi družini, ki jo je slučajno srečal na poti, da je najboljša od najboljšega v Italiji vino. Še simpatičnejši si, če si na primer navdušen! Tedaj vedno na

Donatello — Spomenik Erasma de' Narni, imenovanega »Gattamelata« — Padova

Davno že v grobu si . . .

Davno že v grobu si, bodra in blaga komari:
s tabo počiva pokojno pozabljena vrsta
njih, ki prinašala si jih iz cerkve od krsta,
kjer jih v kristjane spreminjal je vaški vikarij.

Davno že v grobu si — ali še živo te gledam:
paziš če dete kraj matere je že usnulo,
njuhaš tobak in polagoma srkaš rebulo,
mastne furlanske vmes vežeš k domačim besedam.

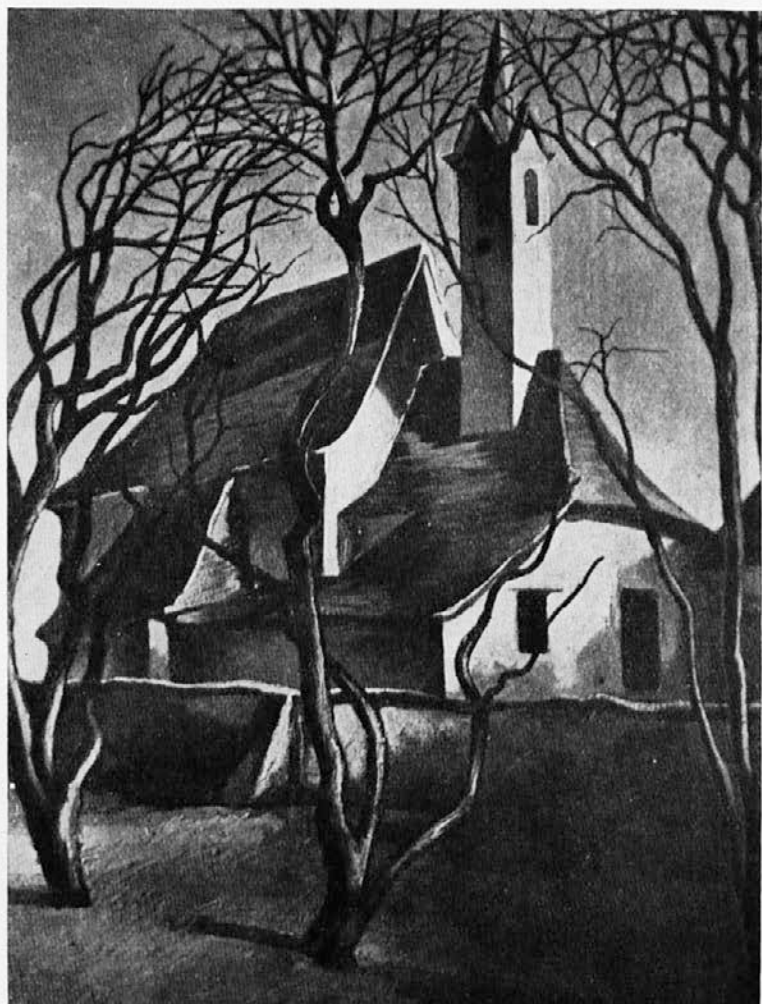
Všeč si nam malim bilá, saj so režne nam mlečne
cvrli ob tvojem prihodu; nadležna nam bila
samo navada je zibanja in pestovánja.

Čula si prvi moj jok in ga prva mirila
z materjo mojo v naročju porodnice večne
naj bo sladák zdaj obema mir skupnega spanja.

Opomba: „Komari“ je furlanski izraz za babico.
V rabi je tudi v goriških zapadnih Brdih.

F. Mihelič

Franjo S. Stiplovšek — Krški samostan — Olje

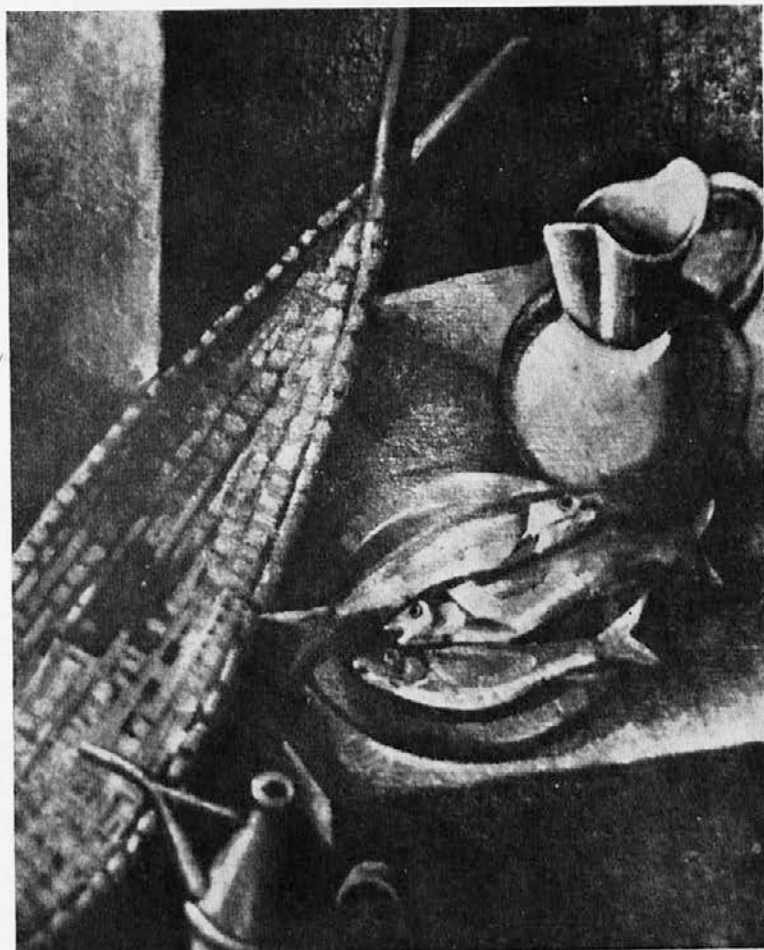
poti najdeš tovariša, ki ti je žrtev. Potem si v galerijah na poti vsem resnim ljubiteljem umetnosti, neprestano vzklikaš »kolosalno« ali kaj sličnega prismuknjene in prepričan bodi, da se ti čuvaji zbirke posmehujejo kot neodgovornemu »Tedeschu«, ali kakemu drugemu pripadniku podobnega naroda.

Ko sem lansko jesen iz Raffaelovih stanc pobegnil nemškemu vodniku, ki je nalik Wotanu z grmečim glasom rušil mir klasičnega prostora, sem jo, žrtvujoč antiko, z jadrnimi koraki ubiral proti Sikstinski kapeli. Šlo mi je namreč za to, da vidim kapelo, o kateri sem sanjal odkar poznam ime Michelangelo, čim bolj sam in čim bolj zbran. Besen nad človekom, ki me je s svojo jato preganjal skozi vse zbirke, sem neopazno prešel ozki vijugasti hodnik in se nenadoma oslepljen od snopa luči, znašel v kapeli. Morda mi je ta duševna nepripravljenost, prav za prav nerazpoloženost bila v srečo, da sem v trenutku od ene skrajnosti prešel v drugo, da sem se v trenutku, ko je moj pogled objel prostor, zavedel globoko pretresen, da tega, kar vidim na tem kraju, nisem videl niti v približni obliki ponovljenega nikjer v umetnosti, kolikor sem jo poznal dotlej. Poznal sem večino italijanskih mojstrov, znal sem šolniško in po občutku opredeliti njihovo individualnost, vendar je večini preko osebnosti ležala pajčevina »šole« ali pokra-

Franjo S. Stiplovšek — Stari Maribor — Lesorez

ijine in mogel sem temu naprtiti izraz, da je Umbrijec, in onemu, da je Benečan. To, kar sem uzrl pred seboj v Sikstini, je bilo kakor da sem stopil na drug planet, kakor da se je odprl nov svet, titana, ki ga veže na nas le ta prostor, omejen od kapeličinih sten. Brezmejna sila, ki je pred stoletji ta preprosti prostor napolnila z življenjem, ki danes z nezmanjšano silo polje v kapeli, me je popolnoma prevzela. Kot izgubljen sem strmел v znane prizore, ki sem jim nekdanj tako z gotovostjo poznal smisel, razlago, »kompozicijo« in »formalne posebnosti«, v njihovi senci pa sem pozabil na vse in sem le čutil, kako daleč nad smrtniki stoji podoba človeka, ki jih je ustvaril. Od vsega velikega pa mi je vedno znova uhajal pogled na največje, na — začetek in konec — kapele, na orjaško »Poslednjo sodbo«. Kot himna titanov je razpeta skupina preko prostora. Orjaška Kristusova postava, simbol »jeznega Boga«, upodobljena v trenutku, ko s krenjo desnice izvršuje obsodbo nad prekletimi. In v trenutku geste so prihitali angeli z ostro navpik proti zemlji uprtimi trombami, pozivajočimi k sodbi. Na levi se iz puste krajine dvigajo

Franjo S. Stuplošek — Tihostitje — Olje

postave ljudi, ki trudoma poletavajo kvišku, dočim na desni kot katarakti padajo v Haronovo barko. Nemir med izvoljenci, strah in obup med pogubljeni. Pretresljiva figura obupanca, podpirajočega si brado, strahotna poza in zamah temnega Harona. In preko tega razburkanega gibanja je razlita barva, ki kot le kdaj podpre usodno igro figur. Čudni sivozeleni toni, roza, rjavi pasovi vzbujajo vtis kot da jih je človek videl v sanjah.

Drugo podobo, ki mi je prav tako pustila vtis edinstvenosti, enkratnosti in neposredne navzočnosti umetnikovega genija, sem videl to leto v Milanu. Nekam razočaran sem zapuščal Leonardovo razstavo. Zbirka, kjer si lahko spoznal, da je Leonardov smehljaj, če ga upodablja mojster sam, v resnici nekaj skrivnostnega, dioniznega, če ga pa ponavljajo učenci, nekaj neznosnega in osladnega. Zbirka, ki je tehnikom lahko povedala ogromno, človeku pa, ki je iskal samo umetnosti, potem ko je — dobesedno — zapuščal razstavo v senci topov, tankov in letal, le občutek neugodja in naveličnosti. Sklenil sem, da si ogledam ta dan še »Zadnjo večerjo« v S. Maria delle Grazie. Precej malodušen in skeptičen sem v vročem opoldanskem soncu krenil proti cilju. Slika je najbolj znana podoba na svetu, je slabo ohranjena in o, do kraja izigrana tema prizora: »Eden izmed vas me bo izdal!«

V refektorij sem stopil nekam apatičen in ves ometen od sončne vročine. Prvo kar sem dojel, je bilo to, da se prostor odpira z dvojnimi vrati nekam na vrt in da se skozi

Franjo S. Stiplovšek — Stolp ob Dravi — Lesorez

nje vidi osvežujoče zelenje. Nato šele sem se ozrl proti koncu obednice, kjer sem zagledal »Zadnjo večerjo«. Kar me je takoj presenetilo, so bile mnogo večje dimenzije podobe kakor sem si jo predstavljal. Namesto stotine reprodukcij, slike, od katerih je po navadi vsaka drugačna, sem zagledal nekaj povsem novega, monumentalnega. In zopet me je srečalo podobno doživetje kakor v Sikstini: ta slika se je v tej absolutni popolnosti nahaja samo enkratna v svetu umetnosti. Vendar sem občutil tu povsem drug svet kakor v Sikstinski kapeli. Dočim je tam v vseh razsežnostih plalo viharno čustvovanje, razgibanost, nemir, je tu vse umirjeno v svečano plemenito sožitje oseb, ki so sicer v akciji, a se zdi, kakor da so za hip obstale. In središče slike, podoba Kristusova, poudarjena od bridke cezure okna ali vrat v ozadju, je kot simbol, kot osnovni ton celotnemu razpoloženju podobe. Barva, ki je v Sikstini igrala tako važno vlogo, je tudi tu bistvenega pomena. Hladni, srebrnkasti toni so prepregli sliko ter se tako prilagodili njenemu osnovnemu razpoloženju. Kakor v Sikstini je tudi tu genij umetnikov skoro prozoren, viden v posamezni gesti roke, okretu glave skrivnostno se pojavljajoče iz niča in brezobličnosti. Gotovo je vtisu neposrednosti in skrivnosti v precejšnji meri naklonjena prav otemnelost barve in polrazpadlost podobe. Doživetje ob teh podobah me živo spominja na ono, ki sem ga občutil pred Michelangelovim sv. Matejem v firenški Akademiji. Zadnja večerja na pol razpadla, kot prekrita s tančico, plastika sv. Mateja na pol dovršena ter se silni udje in glava šele izvijajo iz skalnate gmote. V obeh primerih torej nekaj, kar je v prehodnem stanju, k čemur gledalec nehote pristopi z dopolnjevanjem ter tako dá čustvu razmaha.

Ko sem odhajal iz refektorija, sem že zdavnaj pozabil na Leonardovo razstavo. Kajti vse, kar sem iskal tam, sem našel v absolutni meri tukaj, namreč tisto skrivnostno pričujočnost umetnikovega genija v njegovem delu.

Franjo S. Stiplošek — Stara vrata v Mariboru — Lesorez

Urbain von der Voorde — Miran Jarc

Svet žge me . . .

Svet žge me v prsih kakor živa rana,
vojak preži na straži vsako noč,
konj zoblje si za nove muke moč,
smrt in življenje sta si druga vdana.

Za kletev, blagoslov gluh — svet pehá se,
a jaz se ves potapljam v zvezdni soj
s telesom golim čaraš mi opoj
kot tvoja mati neke davne čase.

Ljudje se obešajo na iluzije,
in zvezdnih dalj lovi zemlja vizije,
miru srce vesolja ne pozna.

Očetov soki žro nas kot bolezen,
pozabo terja sleherna ljubezen.
O, kdo mi vere Vate, Bog, spet da?

SLIKANJE ZA ZABAVO

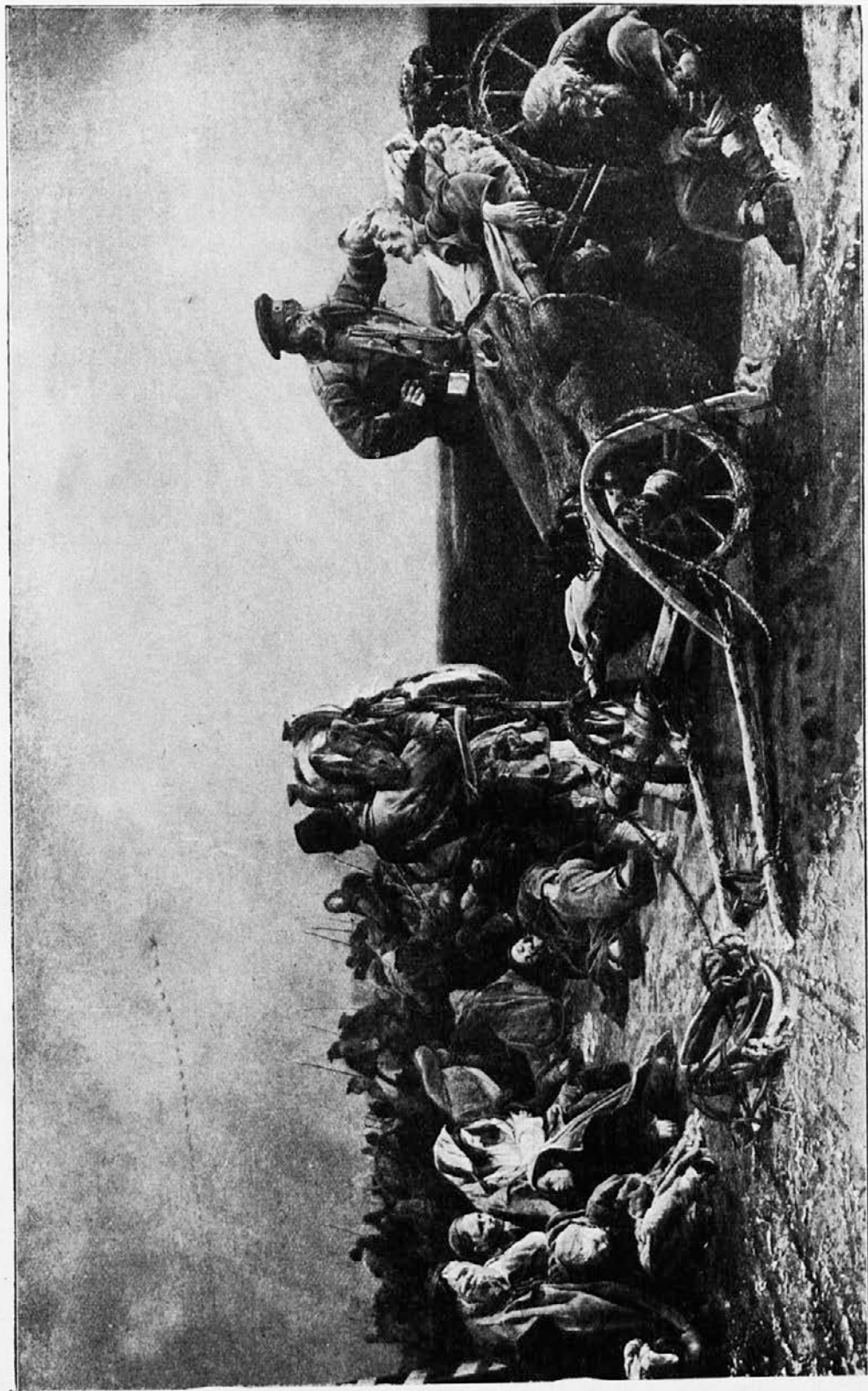
Mislim, da je ta stopnjevan čut za opazovanje prirode največji užitek, ki sem ga imel pri svojem slikarskem poizkušanju. Nedvomno ima mnogo ljubiteljev umetnosti ta opazovalni dar ne da bi se ga kdaj poslužili. In vendar ne opazuješ nikoli tako urno in prodirno kakor takrat, ko se znajdeš pred težavo kako prikazati opazovani predmet. Če opazuješ točno in čisto, in če se kolikor verno spominjaš tistega, kar si videl, potlej ti bo čopič začuda pokoren in ubogljiv. Tudi če si zgrabil in si verno zapomnil samo štiri ali pet potez, bodo te potegnile za seboj še celo vrsto drugih posrečenih ali neuspešnih potez. Odgovori pravilno in dobro na pet velikih vprašanj od stotih, ki se ti stavlajo, pa gotovo ne padeš pri izpitu, čeprav morda ne boš ravno odlikovan.

Toda, general, ki hoče napraviti bojni načrt, mora ne le proučiti bojišče, marveč se mora poglobljati tudi v dejanja prejšnjih vojskovodij. Opazovanja, ki si jih je nabral na bojišču, mora primerjati s podobnimi primeri znamenitih vojskovodij. Tako mora storiti tudi slikar, kajti šele potem bodo evropske umetnostne galerije postale zanj zanimive od povsem druge in — kakor je bilo vsaj z menoj — presneto praktične strani. »Tako torej — naslikaš slap. Res je tako, in na tej podobi je natanko tista svetloba, ki sem jo oni teden opazoval na slapu pri...« in tako dalje. Ko motriš mojstrovine, spoznaš težavo, ki te je še včeraj begala, in vidiš, kako lahko jo je že pred teboj premagal spreten, če že ne velik slikar. Ne le, da si izdatno izpopolniš in razviješ čut za opazovanje narave, marveč motriš zdaj mojstrovine z razčlenjujočim in umevajočim očesom.

Na razpolago ti je ves svet z vsemi svojimi zakladi. Tudi najpreprostejše stvari niso brez lepote. Sleherni vrt stavlja nate nešteto očarljivih slikarskih problemov. Vsaka pokrajina, vsaka fara ti ima nekaj povedati. Pokrajin pa je mnogo in se na najrazličnejše načine razlikujejo druga od druge, pokažejo ti najrazličnejše variacije barv, luči, oblike in obrisov. Potemtakem se ne moreš dolgočasiti s čopičem v roki, ne moreš se zanemariti in si reči, da ne veš, kaj bi počel s svojimi dnevi. Ljubi Bog! Koliko stvari je, ki jih lahko občudujemo, pa kako malo časa imamo za to. Prvič v življenju se te poloti želja, da bi bil Matuzalem. Kajpada je tudi on zamudil mnogo prilik.

Toda veliki vojskovodje so se po navadi odlikovali po tem, da so znali uporabljati svoje rezerve, pa tudi štediti z njimi. Čim pošlje v boj poslednjo rezervo, je že doigral, in če ne zmaga z njo, je po njem.

Pri slikanju obstoje rezerve v sorazmerjih in odnosih. V tem hodi slikarska umetnost po poti najvišjih miselnih soglasij. Na tej strani palete je črna, na oni pa bela barva, a vendar ne smeš nikoli rabiti niti »čiste« črne niti »čiste« bele barve. Med tema togima mejama je zaobseženo vse dejanje in tu moraš razviti vso potrebno silo. Kontrast beline in črnine sam po sebi ne napravlja nobenega vtisa, in vendar predstavljata obe največji »čisti« kontrast. Presenetljivo zanimivo je videti — potem ko si že sam neštetokrat poizkušal in pogrešil, — kako lahkotno in sigurno pravi umetnik doseže učinke s svetlobo in s senco s tem, da nakaže

Valerij Ivanovič Jakobi — Odmor na poti v Sibirijo — Olje

samo odnose med različnimi ploskvami in ravninami s katerimi operira. Mi mislimo, da je le čut za sorazmerja, ki si ga umetnik pridobi samo z vajo, ki pa je v resnici le hladen izraz miselne sile in miselnega formata.

Zazdi se nam, da se umetnik pri tem naslanja edino na svoj čut za mero in da si ni z vajo izpopolnil tega čuta, ki je v bistvu neki hladen izraz miselne sile in širine. Zdi se nam, da bi nekdo, ki v enem samem vseobjemajočem pogledu, v enem samem hipnem, istočasnem in enovitem zagonu že v naprej pravilno izmeri, presodi in določi vse vrednote velike podobe, prav tako nezmotljivo sodil tudi v sleherni višji dejavnosti človeškega razuma. Ta trditev nedvomno drži glede velikih italijanskih mojstrov.

Moral sem govoriti tako, ker hočem pokazati, kako raznoteri so užitki tistega, ki je z upanjem in prizadevnostjo krenil na pot slikanja, kako obogaten bo v svojem vsakodnevnem gledanju, kako utrjen v svoji neodvisnosti in kako srečen v svojih prostih urah. Čutiš, da ti prekipeva duša v motrenju in umevanju soglasij, nemara ti izpodbujata duha že sam pogled na veličastna vprašanja, ki se stavljajo pri slikanju, nemara se samo zabavaš, ko skušaš dojeti in prikazati svoje prijetne vtise — ali v vsakem teh primerov ti omejuje možnost edino kratkost našega življenja. Sleherni dan napreduješ za korak in ta korak ti utegne obroditi bogate sadove, toda pred teboj se bo raztezala čedalje neskončnejša in strmejša pot, ki bo terjala od tebe čedalje višje popolnosti. To pa te ne bo uplašilo, marveč bo le večalo veselje in lepoto te naporne poti.

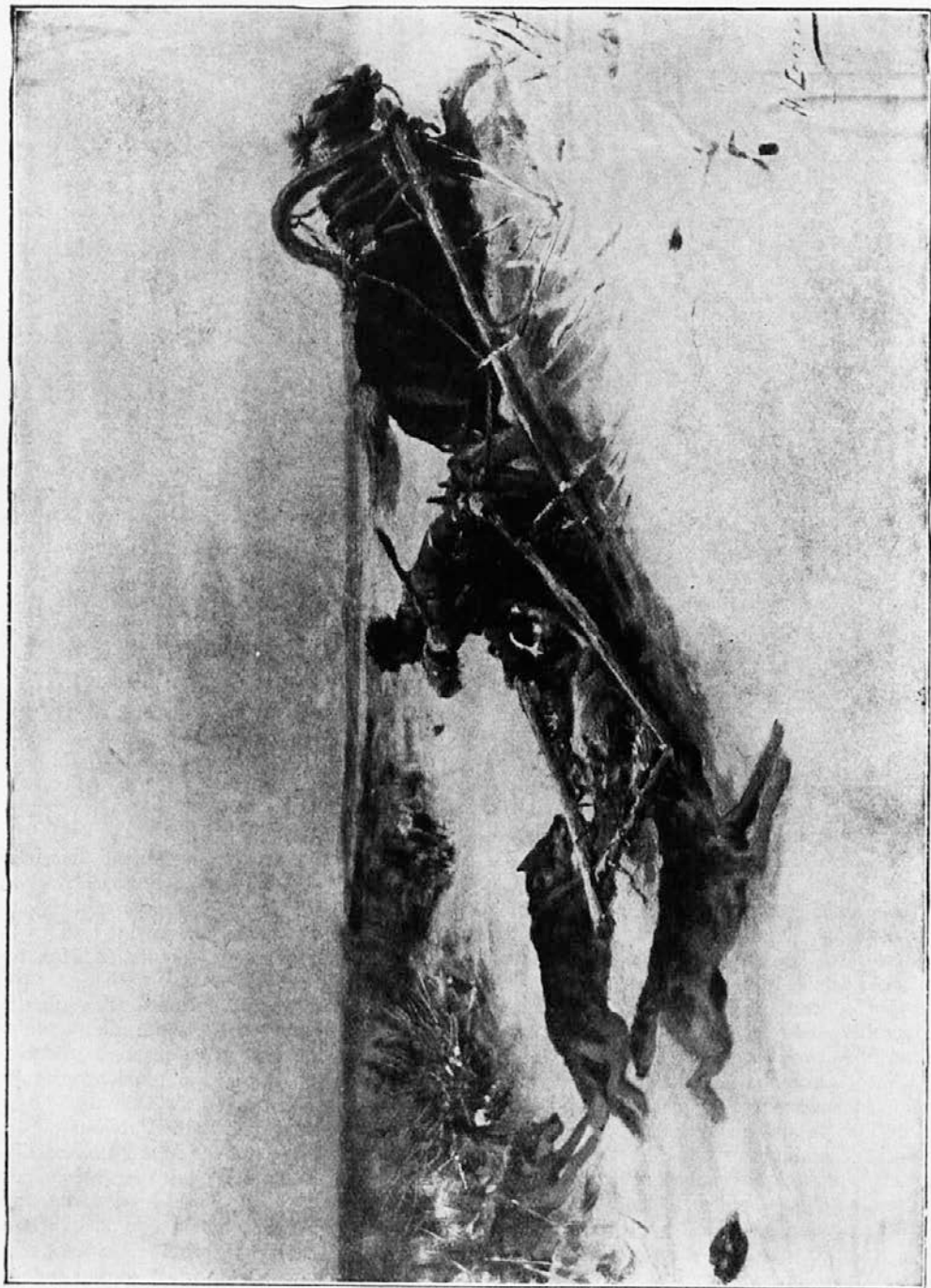
Poizkusite torej dokler ne bo prepozno in še preden se boste norčevali iz mene. Poizkusite, dokler še utegneta zmagovati začetniške težkoče. Naučite se že v mladosti toliko tega jezika, da boste lahko na starost prebiral to novo čtivo. Uredite si vrt, v katerem boste sedeli, potem ko ga očistite in prekopljete. Vsako leto bo bolje obdelan. Plevel bo izginil in sadno drevje bo obrezano in cvetje se bo bohotalo v vseh mogočih različjih. Tudi pozimi bo sijalo sonce nanj, v blestečih julijskih dneh pa se bodo poigravale sence na tvoji poti.

Povedati vam moram, da imam rad svetle barve. Popolnoma se strinjam z Ruskinom in njegovim proglašanjem šole slikarjev, »ki žro svinčnik in kredo in trdijo, da sta ta dva čednejša od črnih jagod in češpelj«. Jaz nikakor nisem nepristranski pri izbiri barv. Uživam v svetlih barvah in mi je iskreno žal temnih. Ko pridem v nebesa, bom večji del prvega milijona let svojega bivanja v rajju samo slikal in se poglobljal v bistvo stvari. Toda takrat bom uporabljal še svetlejše barve kakor pa tu doli na zemlji. Mislim, da bosta oranžna barva in cinober še najtemnejši in najmračnejši na vsej paleti, za njima pa bo cela vrsta čudovitih novih barv, ki bodo radostile oko nebeščana.

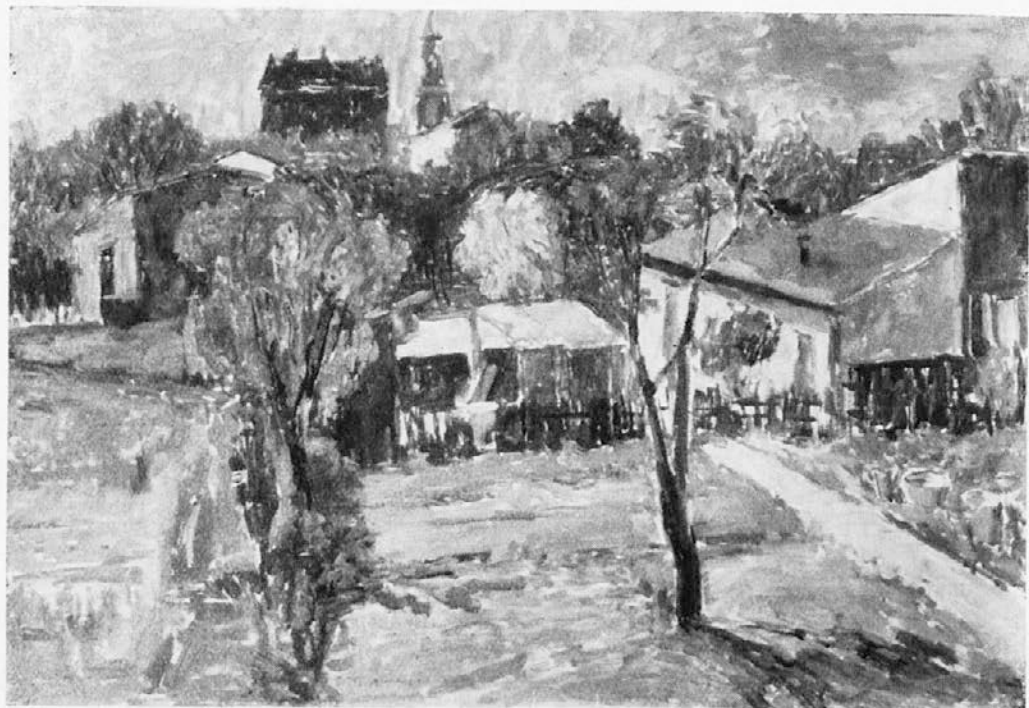
Srečno naključje me je neko jesen privedlo v skriti kotiček na rivieri med Marseilleom in Toulonom in tam sem se seznanil z dvema slikarjema, ki sta bila nad vse vneta pristaša moderne francoske šole. Bila sta Cézannova učenca. Narava jima je bila ena sama gmota bleščeče svetlobe, v kateri oblike in razsežnosti niso tolikanj važne — bile so res komajda opazne — in v kateri vse žari in utripa v lepih barvnih soglasjih in kontrastih. Bilo je nad vse zanimivo, ko sem se tako nenadoma seznanil s tem povsem novim gledanjem na stvari.

(Nadaljevanje)

Prevaja Peter Donat

A. S. Stepanov
Od volkov
preganjan
Olje

Dragutin Mitrinović — Pariško predmestje — Olje

IZ UMETNIŠKEGA SVETA

Slovenski slikar France Košir je dne 29. septembra t. l. umrl v Škofji Loki. Rojen je bil istotam dne 29. maja 1906. Po končani ljudski šoli je vstopil v ljubljansko realko, kmalu pa se je preselil na Tehnično srednjo šolo, kjer se je predvsem posvečal slikarstvu. Zatem se je napotil na zagrebško akademijo, ki jo je absolviral v specialki prof. Becića. Služboval je kot profesor risanja v Ljubljani, Slav. Brodu, v Ptuju in končno v Kranju, kjer je zbolel. Posvetil je polnih deset let plodonosno slovenski likovni umetnosti, delo, ki ga je pogosto prekinjala zavrata bolezen in zdravljenje na Golniku.

Pri pogrebu so se od svojega stanovskega tovariša poslovili številni likovni umetniki, ki so mu v slovo poklonili tudi lep venec.

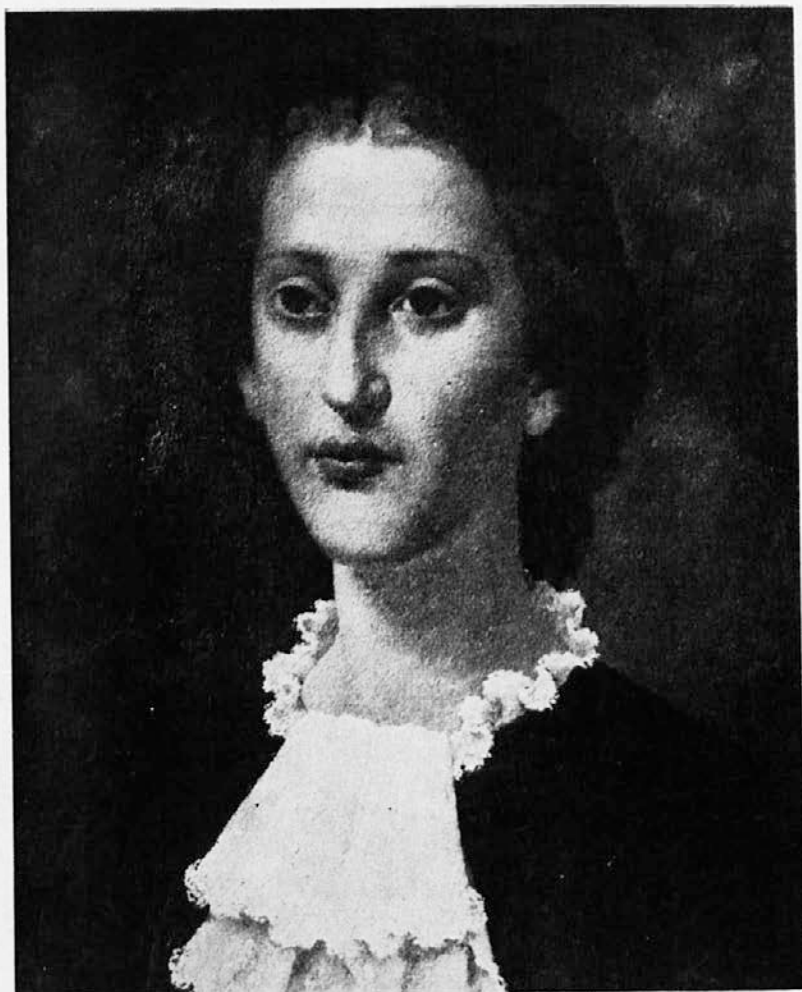
Slikar Dolfe Lapajne je dne 15. septembra 1939 umrl v Zagrebu, komaj 50 let star. Izhajal je iz znane rodbine Lapajnetov iz Idrije in je absolviral praško umetniško akademijo, nakar je služboval

več let v Ljubljani in po raznih srednješolskih zavodih v državi. Pokojni »Dolfe« je bil zlasti v Ljubljani znana osebnost, izredno vedre narave, šegovega duha in prekipevajočega temperamenta, odličen tovariš in prijatelj.

Na skupnih umetniških manifestacijah domačih likovnih umetnikov je redko sodeloval, odlikovala pa ga je izredna nadarjenost za risanje in solidno tehnično znanje.

Moderna galerija v Ljubljani

Z odkritim veseljem bodo sprejeli vsi ljubitelji likovne umetnosti vest, da je bila dne 12. oktobra t. l. zasajena prva lopata za bodočo stavbo Moderne galerije v Ljubljani, ki bo pravi hram zlasti moderne likovne umetnosti. Odbor, ki vodi gradnjo, si je potrebna denarna sredstva preskrbel s posredovanjem dr. Izidorja Cankarja s privatnim mecenatskim darilom, dočim je potrebno zemljišče preskrbela kr. banska uprava. Poslopje, ki bo veliko in reprezentativno, bo stalo ob levem vhodu v Tivolski park, nasproti Trubarjevega spomenika in

Vasa Pomorišac — Podoba miade dame — Olje

Pogovor samomorilca x dušo

(Iz stare egipčanske poezije)

Komu naj danes govorim?
Srca so danes brez sramu,
Vsakdo krade vse najbližjemu.

Komu naj danes govorim?
Usmiljenje, umira, vpada.
Ljudem pa kruta sila vlada.

Komu naj danes govorim?
Saj ni več pravičnega —
Na zemlji je samo zločin doma.

Danes smrt stoji pred mano.
Ah, lepo je kadar se težak bolnik ozdravlja,
In ko najhujše se od nas poslavlja.

Danes smrt stoji pred mano,
Omamna, kakor vonj kadila —,
Kakor, da sedim na valu Nila.

Danes smrt stoji pred mano.
Opojna, kot vonj lotosa —,
Kakor, da sedim pijan na veji kokosa.

Miha Maleš

Delavčeva pesem

Ko truden od dela čez polje grem, ležem v krompirjevo njivo.

Drhtim, ker se bojim, da kmet me zasači: tat!

Težko, žuljavo dlan na umazanobelo cvetje polagam

in je božam. Uho na toplo zemljo pritiskam, poslušam:

Li raste krompir in se debeli? — In mislim na ženo,

otroke, ki daleč so in kruha nimajo...

Ali tudi v njivo prisluškujejo?

Ali tudi umazano cvetje božajo,

in gladni za gladno mater nezreli sad kradejo?

V strahu v sonce pogledam; kaj skriva v bleščečih očeh?

Glad? Oblaki gredo; črna bremena so v njih, kletev očetov

in mater krik in glad otrok, o — greh, greh!

Ko vstanem in grem, pred mano pleše ob cesti drevje ko pijana drhal.

ga bo po načrtih arhitekta Ravnikarja, gradilo stavbeno podjetje Kavka.

F. S. Stiplovšek je od 17. septembra do 1. oktobra 1939 razstavljal v Jakopičevem paviljonu. Razstavni katalog, ki ga spremlja 6 reprodukcij Stiplovškovih del, navaja 37 oljnatih slik, 33 lesorezov in 10 risb. Razstava je imela lep uspeh, tako pri občinstvu kot pri strokovni kritiki.

Klub neodvisnih umetnikov je v nedeljo 8. oktobra t. l. odprl svojo V. umetnostno razstavo, na kateri so razstavili svoja dela: Zoran Didek, Boris Kalin, Zdenko Kalin, Stane Kregar, France Mihelič, Zoran Mušič, Niko Omerša, Nikolaj Pirnat, Marij Pregelj, Karol Putrih, Evgen Sajovic in Maksim Sedej. Razstavnega kataloga klub ni izdal, razstava sama pa obsega vse štiri razstavne dvorane paviljona in predstavlja pomembno umetniško kulturno manifestacijo najmlajše slovenske umetniške generacije.

Narodna galerija v Ljubljani je izdala tiskano poročilo za leta 1936—1938, ki podaja zelo pregleden opis delovanja naše največje umetniške zbirke pod predsedstvom zaslužnega in požrtvovalnega g. dr. Fr. Windischerja. Posebno razveseljive so nove pridobitve galerije zadnjih treh let, ki obsegajo nič manj kot

91 števil, oziroma 184 predmetov od najstarejših spomenikov naše domače umetnosti pa do del moderne.

Umetnostno zgodovinsko društvo v Ljubljani je na XV. rednem občnem zboru ponovno izvolilo dosedanja odbor: predsednik dr. Fr. Windischer, podpredsednik Matej Sternen, tajnik kustos dr. Ložar, blagajnik monsig. Stejska, knjižničar St. Mikuž, urednika glasila univ. prof. dr. Stelè in dr. Ložar, odborniki: konservator dr. Fr. Mesesnel, odvetnik M. Marolt in gospa Fernanda Majaronova.

Društvo je izdalo v preteklem letu 2 letnika »Zbornika za umetnostno zgodovino«, ki ima skupno 221 naročnikov. Novi letnik izide še pred Božičem. Društvo ima v načrtu še druge publikacije, prireja stalno izlete po domovini in tudi v Italijo, pripravlja se izlet v južno Srbijo.

Ivan Zajec — slovenski kipar

V prvi številki letošnjega letnika smo na strani 28. med poročili iz »Umetniškega sveta« priobčili tudi kratko notico ob sedemdesetletnici kiparja Zajca. Klub slovenskih likovnih umetnikov »Lada«, katerega član je tudi Ivan Zajec, nas je z dopisom od 18. septembra 1939 opozoril, da »smatra sicer za hvalevredno, da smo se spomnili Zajčevega življenjskega jubileja, da pa ni lepo, da smo mu za njegov god poklonili

Paul Huguès — Dekoracija za licej v Caenu

J. Šohaj — Krajina — Olje

redakcijsko darilo v obliki omalovaževanja (podčrtalo uredništvo!) njegovega dela».

Podpisani, ki urejuje in po pretežni večini sestavlja poročila iz »Umetniškega sveta«, mora predvsem ugotoviti, da niti najmanj ni bil namen niti pisca notice, niti uredništva, da kakorkoli omalovažuje, ali zapostavlja Zajčevo umetniško delo, razumljivo pa je, da v okviru kratke kronistične beležke, ki ima zgolj namen, da opozori čitatelje na važne dnevne umetniške dogodke, ni mogel obširneje zavzeti svojega stališča, do celotnega Zajčevega umetniškega opusa, ker bi bila za to potrebna študija v širšem okviru in pa ilustrativni material Zajčevih del.

Omejil sem se zaradi tega le na kratko oznako Zajčevega dela na splošno, naslanjajoč se pri tem na ugotovitve dr. Steleta v Orisu zgodovine umetnosti pri Slovencih (str. 144 in 145), ki je prav tako postavil trditve, da slovensko kiparstvo ni imelo tiste tradicije, kot jo ima slikarstvo in dalje, da pri Zajčevem Prešernovem spomeniku ni prišlo preko »konvencionalnega monumentalnega shemata« (dr. Stele doslovno), trditve tedaj, ki so očitno najbolj pripomogle k temu, da je Zajec smatral vso našo notico za omalovaževanje njegovega dela.

Uredništvo »Umetnosti« zastopa stališče, da kolikor mogoče stvarno poroča o vseh umetniških dogodkih doma in na tujem in

vsaj hoté nikdar ni hotelo omalovaževati ali podcenjevati dela tega ali onega našega umetnika, pa najsi se tudi morda iz kateregakoli razloga v celoti ne strinja s smerjo njegove umetnosti. Glede kiparja Zajca posebej, ne dvomimo, da mu bosta čas in zgodovina prisodila pravično mesto v zgodovini slovenskega kiparstva in bi bila zato vsaka polemika odveč. Klub »Lada«, ki pripravlja kolektivno razstavo Zajčevih del, si je nadel hvalevredno nalogo, da pokaže našega mojstra v taki luči, da bo vsak dvom o njegovi umetnosti izključen, mi pa bomo ob tej priliki z veseljem poročali o vseh pozitivnih vrlinah in odlikah Zajčeve umetnosti, ki ji kljub odmaknjenosti od sodobnih teženj v kiparstvu, ne odrekamo kvalitete.

Martin Benčina

Zaščita umetnin in spomenikov med vojno

Naše čitatelje bo zanimalo, da se je že 1937. leta sestala mednarodna komisija za intelektualno sodelovanje, ki ji je predsedoval sedanji predsednik francoske poslanske zbornice Edouard Herriot in ki je napravila osnutek mednarodne konvencije za zaščito umetnin in spomenikov za primer vojne. Nizozemska se je obvezala, da bo glede konvencije vprašala predstavnike vseh kulturnih držav za mnenje, nakar bi sledila diplomatska konferenca. Še predno je bilo delo končano, je izbruhnila sedanja vojna.

Nora Lavrinova — Jesen — Olje

Bistveni del konvencije bi bil v tem, da bi se vse pogodbenice obvezale, da bodo priporočile svojim vojnim silam, da ščitijo vsa umetniška dela, dočim bi se vse umetniške zbirke, knjižnice in drugi historični dokumenti evakuirali na v naprej odrejena mesta, ki bi uživala posebno zaščito na ta način, da bi bila poslopja, ki bi hranila te zbirke, označena s posebnim znakom — bel krog z vrisanim svetlo modrim trikotnikom. V primeru, da bi katerakoli država na sovražnem ozemlju zajela tudi umetniško pomembna dela, bi morala ista izročiti mednarodni komisiji za shranitev teh del v zaledju.

Vojna je žal pretekla osnutke in tako si je pač morala vsaka država pomagati po svojih lastnih močeh. Francija se je poslužila izkušenj zadnje svetovne vojne in danes izgleda Pariz natančno tako, kot smo poročali v prvi številki letošnjega letnika naše revije, vsi javni spomeniki so zaščiteni, zbirke umetnin iz vseh muzejev pa so bile pripeljane na varno mesto v zaledju.

Ruski emigrant Boguslavskij, ki je v vsem svetovnem časopisju vzbudil obilo pozornosti s tatvino Watteaujevega »Brezbrižnika« iz pariškega Louvra, kamor je sliko kasneje tudi vrnil, je bil za ta delikt od francoskih oblasti letos v oktobru kaznovan na 2 leti ječe, 300 frankov odškodnine in na izgubo častnih pravic za 5 let.

1. oktobra 1939 je bila desetletnica smrti slavnega francoskega kiparja Emila Bourdella (glej »Umetnost« II. str. 52 in 59), znamenitega Rodinovega učenca, ki je umrl v Parizu, 68 let star. Še leta 1886 je bil Bourdelle nepriзнan in s portreti v marmorju je zaslužil komaj toliko, da je plačal material. Eden njegovih najbolj darežljivih naročnikov je bil bogat industrialec, ki si je naročil pri Bourdellu portret v marmorju in mu je po prejemu plastike pisal sledeče ljubezno pismo:

»Spoštovani gospod! Moj portret se Vam je izvrstno posrečil in Vam prisrčno čestitam. Tehta toliko in toliko kilogramov, kar znaša pri ceni marmorja po toliko in toliko frankov za kilogram, entisoč frankov, ki Vam jih prilagam v čeku na francosko narodno banko. Izvolite sprejeti izraze mojega odličnega spoštovanja itd.«

»No ja, je dejal Bourdelle po prejemu tega pisma, nekaj dobička pa sem pri vsem tem le imel!«

Winston Churchill, eden najpomembnejših sodobnih evropskih politikov, katerega članek »Slikanje za zabavo« prinaša v prevodu Petra Donata tudi naša revija, je po rodu iz Marlborougha na Angleškem. Prvotno je bil določen za vojaško kariero, bil pa je sprejet v kadetnico v Sandhurstu šele na tretjem izpitu,

ker se nikakor ni mogel priučiti latinskega in francoskega jezika. Kot prostovoljec se je nato boril v španskih vrstah na Kubi, kot poročnik se je udeležil vojne proti Burom, ki so ga tudi ujeli. Pobegnil je iz ujetništva, nakar se je posvetil časnikarstvu pri uglednem »Morning Post«, v katerem se je energično zavzemal za Bure. Leta 1900 je bil prvič izvoljen v poslansko zbornico in je bil od tedaj do danes neprestano član spodnje ali zgornje zbornice kot pristaž liberalne stranke. Leta 1905 je bil imenovan za državnega tajnika in je bil 31 let star najmlajši angleški minister. Leta 1914 je bil najpoprej prvi lord admiralitete, nato so ga reaktivirali v vojaško službo pri pehoti, kjer se je na francoski fronti boril proti Nemcem in dosegel čin polkovnika. Po prevratu se je zopet posvetil politiki, kjer je še danes, kljub 65 letom starosti izredno borben in žilav. Velja za enega najboljših poznavalcev in tudi najbolj zagrizenih sovražnikov sodobne Nemčije.

Spomenik padlim v Kamniku.

V teh razkošnih jesenskih dneh, tako usodnih za Evropo, so dovršili in odkrili na Žalah nad Kamnikom spomenik padlim vojakom. Daleč po dolini se prijazno beli žalska cerkev, obdana od pokopališča. Neopozabno romantična je lega božje njeve Kamničanov na hribčku tik nad mestom. Na

ta lepi kraj, v to prelestno okolje so sedaj postavili znamenje v čast in spomin žrtvam, ki jih je zahtevala svetovna vojna 1914—1918.

Zamisel za spomenik je smiselna in lepa in tudi izvedba je prav dobro uspela. Popotnik, ki se bliža pokopališču po dokaj strmem klancu, zagleda pred pokopališkim zidom prostor, ki je smotno urejen in služi kot okvir spomeniku. Glavni poudarek v zamisli slikarja Staneta Cudermana leži v tem, da naj bi okolica in umetnina tvorile harmonično celoto.

Spomenik je ena sama velika roka — človeška roka, ki je lahko vsa nežna in ljubeča, polna dobrote pa se spremeni v jeklenotežko pest, ki nosi pogubo in smrt. Izklesal jo je kipar Boris Kalin iz belega bračkega marmorja. Klasično izoblikovani prsti trdo oklepajo držaj navzdol obrnjene meča. Od daleč vzbujajo bronasti meč vizijo križa. Nadaljevanje meča se izgublja v zemljo, kjer obdajajo zapestje roke surove skale zelenega porfirja. Nekaj oddaljenega in vzvišenega diha iz te stisnjene pesti, gledalca pretrese prav tako globoko kot ga prevzame mogočna Rodinova Božja roka.

Spomenik stoji na trati, na nekoliko nagljenem pobočju na prav dobrem mestu. Malce edino moti, da ni pravega ozadja. Mimo spomenika vodi z belim peskom posuta steza, se nadaljuje v stopnicah, nad katerimi se boči lok in pripelje na planoto z orjaško lipo. Pri zamisli celotnega spomenika je odmerjena loku važna vloga. Le-ta je vez, čudežna mavrica, ki družijo mrtve z živimi. Na notranji strani loka so v rdeč porfir vklesane besede: Mrtvi nas živeti uče. Na strani ob spomeniku raste lok iz zemlje, na nasprotni strani pa mu nudi oporo pokopališki zid. Tu je tudi vzdana 3 m visoka plošča s šestdesetimi imeni padlih. Lep je kontrast, ki ga daje sivina plošče z rdečkasto barvo obdelanega porfirja ter zelenkasto-rdečimi barvnimi odtenci naravnih skal, ki so služile pri zgradbi stopnic, nizke ograje in zgornjega izbočenega dela loka. Porfir iz doline reke Konjščice pod Veliko planino se je tu izkazal kot izredno estetičen in učinkovit material.

Narava in tvorni človeški duh sta se zlila v blagoglasno sozvočje in ustvarila lepo umetniško vrednoto. Nad spomenikom razprostira svoje košate veje prastara lipa. Pred več ko 200 leti so jo zasadili na tem mestu, takrat ko so preložili pokopališče iz Šutne na idilične Žale. In v listih častitljivega

Tine Gorjup — Portret — Olje

drevesa poje veter večno minljivo pesem slovanstvu, zlasti simbolično sedaj, ko je zrastel iz tal pomnik onim, ki so dali kri in življenje za svojo domovino.

Kameniti lok, delo ustvarjajočih človeških rok, usmerja in obroblja pogled na gore, ki jih je tako veličastne in krasne zgradila narava, največja in neprekosljiva umetnica. V daljavi rišejo Kamniške planine svoje svetle obrise v čisto svojevrstno modro jesensko nebo. Prav blizu pomaknjen se prijazno smehlja ljubeznivi Sv. Primož, ponosen na svoj zanimivi božji hram. Na desni se razprostira zelena Tuhinjska dolina, ob njenem pričetku pa se dviga Stari grad, brat ponižnega Malega gradu. Dvonedstropna kapela Malega gradu, ene naših najzanimivejših starih cerkvic, nas pozdravlja prav od blizu.

Popotnik, ki sedi na klopci pod lipico, je vzhichen nad lepoto božjega sveta in jo hvaležno srka vase. Tako lahko mu je pri srcu. Tedaj se mu še enkrat ustavi pogled na napisu loka »Mrtvi nas uče živeti«. Saj smo v današnjih dneh bolj kakor kdaj koli blizu mrtvim, zlasti onim, ki so padli za svobodo. »Od mrtvih se učimo živeti«, toda prav tako naj nas mrtvi tudi uče umirati neustrašeno in pogumno, kadar to od nas zahtevata v poštenem boju narod in domovina.

Eda Stadler

Pregled reproduciranih del

Današnja številka je v glavnem posvečena trem velikim mojstrom italijanske umetnosti.

Donato di Nicolò Betto Bardi, imenovan Donatello (1386—1466) je bil renovator kiparskega stila, v čigar delih je realistični kiparski napredek dosegel svoj višek, tako da prištevamo Donatella med največje kiparje 15. stoletja. Premagal je dokončno izročila gotike in pokazal italijanski umetnosti nova pota na doživetjih antike, obenem pa z naturalističnim opazovanjem narave ustvaril dela, ki so popolnoma nasprotovala gotskemu pojmovanju skulpture. Donatello je v svojem osemdesetletnem življenju rešil takó veliko število umetnostnih problemov, da ga po pravici lahko imenujemo pionirja poti kiparjem vse visoke italijanske renesanse. Bil je tudi početnik modernega javnega spomenika in kot tak primer objavljamo reprodukcijo spomenika, imenovanega »Gattamelata«, ki je v Padovi.

Spomenik predstavlja beneškega condottiera Erasma de' Narni, imenovanega »Gattamelata« (»lisasta mačka«), ki je pokopan v padovanski cerkvi sv. Antona in ga je Donatello dogotovil 1453. leta. Gattamelata je obenem prvi javni spomenik zasebniku izza antike, s pravilno reproducirano figuro razgibanega konja in jezdecu, motiv, ki se je ohranil v vsej zahodni Evropi prav do današnjih dni.

Leonardo da Vinci (1452—1519) pripada trojici velikanov visoke renesanse (Leonardo, Raffael, Michelangelo), po pomembnosti svojega mnogovrstnega dela pa je morda eden največjih genijev vseh časov.

Njegove življenjske postaje označujejo sledeči podatki: Rojen 1466. leta kot nezakonski sin notarja v Vinciju odide 1466 leta v Firence, kjer vstopi v Verrocchijevo delavnico. 1482. l. je že v Milanu kot dvorni umetnik kneza Lodovica il Moro, 1499 je ponovno v Firenci, 1506 ga pokličejo Francozi v Milan, kjer ostane do 1513. leta, nato je 1516. leta v Rimu, ko ga Franci pokliče na Francosko, kjer 1519. leta umre.

Največji primer Leonardove kompozicije je njegova Zadnja večerja, ki jo je 1499. leta dokončal v refektoriju dominikanskega samostana S. Maria delle Grazie

Tine Gorjup — Dekle — Risba

v Milanu. Freska je danes tako rekoč slikarska razvalina, po enotnosti zamisli razgibane in vendar na centralno figuro Kristusa osredotočene kompozicije in veličine izvedbe pa spada med največja umetniška dela vseh časov.

Prav tako značilna za Leonardovo slikarsko umetnost je podoba Mone Lise v pariškem Louvru. V tej podobi je Leonardo dosegel tisto plastično zmodeliranost, odstop figure od osnovne plaskve, reliefnost telesnega pojava, ki jo je pogosto postavljajl vsem slikarjem za glavni cilj. Skrbno prelivanje senc in svetlob dajejo tako imenovani »sfumato« (kakor dim), ki je tudi ena izmed dotlej nepoznatih odlik Leonardove umetnosti. Leonardo je bil poleg tega tudi eden najpomembnejših teoretikov slikarstva, njegova je zlasti ideja piramidne kompozicije, ena najbolj značilnih oznak tedanjega slikarstva.

Michelangelo Buonarotti (1475 do 1564) predstavlja s svojim slikarskim, kiparskim in arhitektonskim delom višek renesančnega umetnostnega razvoja.

Rodil se je v Capresiju in je trinajstleten vstopil v delavnico Domenica Ghirlandaia, zatem je odšel v Firence, Benetke, Bologno, 1496 prvič v Rim, odkoder odide 1501. leta že kot slaven kipar zopet v Firence. 1508—1512 slika Michelangelo Sikstinsko kapelo v Vatikanu, največji slikarski spomenik renesanse, s katerim se ne more meriti nobeno delo zahodno-evropske umetnosti.

Sledijo kiparska dela, nato arhitektonska dela, zatem zopet kiparska, slikarska itd. v neprestanem snovanju in borbi za popolnost umetniškega izraza in oblike, delo ki je tako grandiozno, da bi ga v okviru tega drobnega poročila niti približno ne mogli označiti.

Zaključek Michelangelovega slikarskega dela in obenem zaključni člen v razvoju renesančnega slikarstva ter začetek novega stila je »Poslednja sodba« na oltarni steni Sikstinske kapele. Sedem let je Michelangelo delal na tej sliki dan za dnem in ko je bila za božič 1541. leta končno odkrita, je privrelo ljudstvo v Vatikan in strmelo v to gigantsko delo kot v čudež.

Freska je zanimiva zlasti kot zbirka aktov, je prava apoteoza nagote, a so žal kasneje Michelangelove figure oblekli.

Kot primere ruskega realističnega slikarstva objavljamo dela Valerija Ivanoviča Jakobija in A. S. Stepanova, Vasa Pomorišac in Dragutin Mitrinović sta sodobna srbska sli-

karja, J. Šohaj je mlajši hrvatski slikar, Nora Lavrinova je soproga našega znanega rojaka, profesorja univerze v Nottinghamu in je z uspehom razstavljala tudi v Ljubljani. Sodobno francosko slikarstvo zastopata v tej številki Paul Hugues in Edouard Dufeu.

Weimars klassische Stätten 16 strani teksta, 4 podobe in 10 barvstih reprodukcij po akvarelih A. Thona. Cena RM 3.40 Založba Woldemar Klein, Berlin

Weimar je postal nemškemu narodu simbol vse nemške kulture, saj predstavlja mesto iz katerega je izšla najbolj dovršena pesniška tradicija, mesto samo je nerazdružljivo zvezano z življenjem in delovanjem cele vrste največjih nemških mislecev, v duhovnem miljeju Weimarja se je zlasti dovršilo življenje Goetheja in Schillerja.

Namen gornje knjižice je pokazati najbolj znana mesta v katerih so ustvarjali nemški misleci tako n. pr. Schillerjevo delovno sobo, sobo v kateri je pesnikoval Goethe, njegovo priljubljeno vrtno utico, skratka kraje, ki vzbujajo pri poznavalcu nemške klasične literature odkritosrčno spoštovanje. Vsa ta mesta je v lepih, živahnih akvarelih upodobil nemški prof. A. Thon, založba pa je poskrbela s tiskarno za lep okvir in vzorno opremo.

Klišeje za dr. Steletov članek »Srednjeveško slikarstvo v Sloveniji« je iz prijaznosti posodila Akademsko založba v Ljubljani (iz dr. Steletove knjige »Monumenta Artis Slovenicae«).

Edouard Dufeu — Alžirka s papigo

V teh težkih dneh je izšla kakor v tolažbo in v opomin
najlepša pesnitev največjega češkega pesnika
KARLA HYNKA MÁCHE

M A J

poslovenil Tine Debeljak, ilustriral in opremil Miha Maleš

To monumentalno delo je izšlo v bibliofilski numerirani izdaji v dve sto in petdesetih izvodih. Knjigi je priložena signirana ročna gravura pesnika, ki je napravljena po na novo odkriti lastni pesnikovi karikaturi in novih znanstvenih ugotovitvah o pravi pesnikovi podobi.

Pesnitev spremlja štirideset izvirnih ilustracij M. Maleša, ki so v prvem delu cinkografije po perorisbah, v drugem izvorni linorezi in v tretjem izvorni ročne gravure. Tiskana je v več barvah na pravem lahkem antičnem papirju. Vezana v pol usnje in v domače platno. Cena izvirnemu izvodu je din 260.— Naroča se pri Bibliofilski založbi v Ljubljani, Pod Turnom 5.

Nekaj pripomb iz uvoda knjige »Maj«, ki ga je napisal prevajalec Tine Debeljak:

Pesnitev »Maj« češkega pesnika Karla Hynka Máche je izšla leta 1836, nekaj tednov po Prešernovi pesnitvi »Krst pri Savici«. Oba pesnika sta si bila prijatelja, ki sta se spoznala v Ljubljani leta 1833 na Máchovi poti iz Italije, in tudi njuni pesnitvi sta doživeli precej podobno usodo: spočetka nerazumevanje, pozneje pa sloves najlepših pesnitev v književnosti svojih narodov, v katerih pomenjata obe vrhunce nove poezije.

Kakorkoli: njegova tragična življenjska pot je imela samo malo postaj — rojstvo v Pragi 16. novembra l. 1810, studiranje prava in nastop službe v Litomeřicah — in se je zaključila s pogrebom v Litomeřicah 8. novembra 1836. Ne, se je zaključila z drugim pogrebom 7. maja letošnjega leta, ko so po zavzetju sudetskih dežel jeseni 1938 prenesli češki rodoljubi njegove ostanke v svobodno češkoslovaško državo, pa so jih mogli pokopati po tragični usodi le v Protektoratu ob nemem molku vsega češkega naroda.

Gotovo je, da pri »Maju« ne gre za veleromantično snov »dobrega« razbojnika, ki je žrtev razmer in družabnega reda, ubijalec svojega očeta, ki ga ni poznal in katerega je ubil iz ljubosumnosti, ker je zapeljal njegovo dekle, ter je radi tega obglavljen, dekle pa je napravilo samomor. — Temveč gre tu za drzno romantično nasprotje življenja in smrti, ničevnosti in lepote, ko si odgovarjata absolutni »nič« in ljubezen k zemlji in stvarem, kletev duha in misli ter smeh prirode, mrtva lobanja in prvi cvetoči maj!

Pesnik in general R. Medek ob drugem pogrebu K. H. Máche 1939:

Bil si pesnik in ne boš prenehal biti pesnik vekomaj. Ustvaril si pesnitev, ki je slavospev Bogu, povelicanje domovine in velika zahvala za nesmrtno lepoto prirode. Zato je Tvoja pesem »Maj«, Karel Hynek Mácha, nesmrtna. Nesmrtna, kakor je nesmrten Tvoj narod, ki v majskih dneh prižiga kresove na gorah in razvema ljubezen do svoje zemlje in do svojega ljudstva v čeških srcih. In česar nam nihče vzeti ne more, to je ljubezen!

KER JE KNJIGA IZŠLA V TAKO MALEM ŠTEVILU (LE 250 IZVODOV), BO KMALU POŠLA, ZATO NE ODLAŠAJTE Z NAROČILOM! IZVIRNI IZVOD V POLUSNJE IN PLATNO VEZAN STANE 260.— DIN. PLAČUJE SE LAHKO TUDI V REDNIH MESEČNIH OBROKIH.

Bibliofilska založba, Ljubljana, Pod turnom 5

VAŽNO!

BREZPLAČNO PREJME NA ZAHTEVO VSAK NAROČNIK PO PORAVNAVI RAČUNA ZA KNJIGO K. H. MACHE: MAJ UMETNIŠKO SLIKO OČETA NAŠE PISANE BESEDE PRIMOŽA TRUBARJA. PRAVICO DO PODOBE IMAJO LE ONI, KI SO KNJIGO NAROČILI NARAVNOST PRI BIBLIOFILSKI ZALOŽBI, LJUBLJANA, POD TURNOM 5. ALI PA PO NJEJ POOBLAŠČENEM ZASTOPNIKU.

Mestna hranilnica ljubljanska

je največji slovenski pupilarno varni denarni zavod.

Daje posojila na menice in vknjižbe.

Za vse obveze hranilnice jamči Mestna občina ljubljanska

JOŽE ŽABJEK

KNJIGOVEZNICA — — LJUBLJANA, DALMATINOVA 10

TELEFON 24-87

Najmoderneje urejena delavnica za vsa knjigoveška dela. Hitra in točna postrežba pri nizkih cenah. Izdelovanje posebnih akcidenčnih vezav po individualnih osnutkih. Trgovske knjige po naročilu, lastni črtalni stroj za vse vrste rastriranih tiskovin. Izvirne platnice za »UMETNOST« (Din 15, z vezavo Din 20.— za vsak letnik).

NARODNA TISKARNA

V LJUBLJANI, KNAFLJEVA 5

IZVRŠUJE RAZLIČNE MO-
DERNE TISKOVINE OKUS-
NO, SOLIDNO IN POCENI

TELEFON ŠT. 31-22 – 31-26
POŠTNI ČEKOVNI RAČUN
V LJUBLJANI ŠTEV. 10.534